

การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พรศิษฐ์ คำรอด

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มิถุนายน 2555

คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุณิพนธ์ ได้พิจารณา
คุณิพนธ์ของ พรศิษฎ์ คำรอด ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาคุณิพนธ์ิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธร สุนทรายุทธ)
.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์)

คณะกรรมการสอบคุณิพนธ์

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เดียววิศเรศ)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธร สุนทรายุทธ)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์)
.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา ทองสอน)

คณะศึกษาศาสตร์อนุมัติให้รับคุณิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาคุณิพนธ์ิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี แย้มกสิกร)
วันที่ 13 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2555

ประกาศคุณูปการ

คุณุณิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ธร สุนทรายุทธ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศลยะวัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และ รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เดียววิศิธรส ประธานกรรมการสอบคุณุณิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา ทองสอน กรรมการสอบคุณุณิพนธ์ ที่กรุณาให้ความรู้ ให้คำปรึกษาแนะนำแนวทาง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วน และเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ อบรมสั่งสอน ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่งอย่างเต็มกำลังความสามารถ

ขอขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือ โดยให้คำแนะนำแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยให้มีคุณภาพ

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการโรงเรียนขลุงรัชดาภิเษก อาจารย์เนตรนภิส เหลืองสวัสดิ์ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นายกเทศมนตรีเทศบาล ตำบลวันยาว ปลัดเทศบาลตำบลวันยาว ผู้นำชุมชน นักเรียนทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย ด้วยดีเสมอมา ซึ่งทำให้คุณุณิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ดร.ปาหนัน กนกวงศ์นุวัฒน์ ที่ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยดีเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่ออุดมศักดิ์ คำรอด คุณแม่วิมลศิริ บุญมานะ และน้องสาว กัญญาณต์ บุญมานะ นายสุนทร สยามไชย นางสมศรี สยามไชย นางสาวสุมาลี สยามไชย ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนผู้วิจัยมาโดยตลอด

คุณค่าและประโยชน์ของงานคุณุณิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทีาแด่บุพการี บุรพจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษาและประสบความสำเร็จครบถ้วนทุกวันนี้

พรศิษย์ คำรอด

51810059: สาขาวิชา: การบริหารการศึกษา; ปร.ด. (การบริหารการศึกษา)

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ/ ประชาธิปไตยศึกษา/ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พรศิษฐ์ คำรอด: การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (A MODEL DEVELOPMENT OF DEMOCRATIC EDUCATION USING PARTICIPATORY ACTION RESEARCH APPROACH) คณะกรรมการควบคุมคุรุณิพนธ์: ธร สุนทรายุทธ, Ph.D., สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, Ph.D., 200 หน้า, ปี พ.ศ. 2555.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา และเพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบประชาธิปไตยศึกษา วิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่เป็นการวิจัยแบบขดลวดตามแนวคิดของ เคมมิส และแทกการ์ต (Kemmis & McTaggart, 1990) ระยะแรกเป็นการศึกษานำร่องโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชากรกลุ่มเป้าหมาย ในเทศบาลตำบลวันยาว และสัมภาษณ์ผู้มีความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลังจากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นแกนนำในบทบาทต่าง ๆ ของชุมชน ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน มีปัญหาที่สำคัญ 13 ประเด็น ประเด็นที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้ความเข้าใจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยจึงเลือกมาเป็นประเด็นศึกษาในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยแกนนำในชุมชนมีความเห็นว่าควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย ในโรงเรียนชลอรัชดาภิเษกขึ้น เพื่อแก้ไขสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
2. ศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ 1) ด้านโครงสร้างของศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย ได้แก่ การกำหนดที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย และการกำหนดผู้รับผิดชอบในศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย และ 2) ด้านกระบวนการทำงานของศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย การนำศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงโดยง่ายและสะดวกต่อการเรียนรู้ การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล และการตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ ส่วนการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากประเด็นต้นแบบอยู่ในระดับดีขึ้นไป ปัจจัยแห่งความสำเร็จ 4 ประการ คือ 1) ผู้บริหารให้การสนับสนุน 2) ผู้เรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ มีวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 3) คุณค่าของความรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง และ 4) ศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยมีการปรับเปลี่ยนตามความต้องการของชุมชน

51810059: MAJOR: EDUCATIONAL ADMINISTRATION; Ph.D.

(EDUCATIONAL ADMINISTRATION)

KEYWORD: MODEL DEVELOPMENT/ DEMOCRATIC EDUCATION/

PARTICIPATORY ACTION RESEARCH

PHONSIT KHOMROT: A MODEL DEVELOPMENT OF DEMOCRATIC
EDUCATION USING PARTICIPATORY ACTION RESEARCH APPROACH. ADVISORY
COMMITTEE: DHORN SUNTRAYUTH, Ph.D., SUWICHAI KOSAIYAWAT, Ph.D. 200 P.
2012.

The purposes of this research were to identify problems and the needs of the community for developing a model of democracy education and, to evaluate its effectiveness. The study was conducted through participatory action research process as proposed by Kemmis and McTaggart (1990). A pilot study was conducted by using questionnaire and interviewing about problem and the needs of Wanyao municipality and knowledge on democracy governing. The research analyzed the data priory to conducting participatory action research.

The study revealed that; 1. There were 13 important problems and the needs of the community. The most important issue was understanding of democratic issue. So the researcher Select this issue to develop a model of democracy education using participatory action research process. The leaders in community suggested to set up Democratic Learning Center in Kloong Rachadaphisek School as a result to solve the problem and the needs of community. 2. Democratic Learning Center should compose of 2 aspects; 1) the structure of democratic learning center, the specification of learning center and the person who is responsible for the learning center. 2) there were 4 steps in democratic learning center process; (1) the participation in developing democratic learning center, (2) provide learning center that was accessible and convenient for learning, (3) supporting of self-learning and (4) solving community problems. The success of the model; the model of democratic education using participatory action research depend on 4 factors as followings; 1. supporting from school administrator, 2. motivation for learning, 3. the activities used align with real life and 4. The learning center can fulfill the needs of community.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
คำถามของการวิจัย.....	7
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
บริบทของพื้นที่ที่ศึกษา.....	11
บริบทของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง.....	14
แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ.....	21
รูปแบบประชาธิปไตย.....	24
หลักการ แนวคิดของประชาธิปไตย.....	27
ความหมายของประชาธิปไตย.....	42
ทฤษฎีการเรียนรู้.....	47
ความหมายของศูนย์การเรียนรู้.....	52
การวิจัยแบบผสม.....	53
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	54
การระดมสมอง.....	67
กระบวนการพลังสร้างสรรค์.....	68
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	71

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	84
ระยะที่ 1 การเตรียมก่อนการวิจัย.....	84
ระยะที่ 2 การศึกษาบริบทของชุมชน สภาพปัญหาและความต้องการของพื้นที่ ที่ศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	85
ระยะที่ 3 การวางแผนและการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา.....	93
ระยะที่ 4 ปฏิบัติตามแผนการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา.....	94
ระยะที่ 5 การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบประชาธิปไตยศึกษา.....	94
ระยะที่ 6 การสังเคราะห์รูปแบบประชาธิปไตยศึกษา.....	95
4 ผลการวิจัย.....	97
บริบทของสถานที่ศึกษา.....	97
ผลการประเมินสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน.....	103
การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา.....	122
การดำเนินการตามการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา.....	133
การประเมินประสิทธิภาพของการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา.....	146
การสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา.....	152
สรุปผลการศึกษา.....	158
5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	160
สรุปผลการวิจัย.....	161
อภิปรายผล.....	165
ข้อเสนอแนะ.....	170
บรรณานุกรม.....	172
ภาคผนวก.....	180
ภาคผนวก ก.....	181
ภาคผนวก ข.....	189
ภาคผนวก ค.....	192
ภาคผนวก ง.....	194
ภาคผนวก จ.....	198
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	200

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวนข้าราชการครูและลูกจ้างประจำที่ปฏิบัติงานจริงในโรงเรียน จำแนกตาม สายงาน ตำแหน่ง วิทยฐานะ วุฒิทางการศึกษา และเพศ.....	16
2 จำนวนนักเรียนจำแนกตามระดับชั้นที่เปิดสอน.....	18
3 จำนวนหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลวันยาว.....	98
4 ประชากรในตำบลวันยาวจำแนกตามช่วงอายุและเพศ.....	99
5 การประกอบอาชีพของประชากรในตำบลวันยาวจำแนกตามเพศ.....	100
6 จำนวนสถานศึกษาและระดับการเรียนการสอน.....	102
7 สถาบันและองค์กรทางศาสนาของตำบลวันยาว.....	102
8 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพทั่วไป.....	104
9 ปัญหาที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยในชุมชนผ่านแบบสอบถามที่สามารถเลือกได้ มากกว่าหนึ่งข้อและปัญหาที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยในชุมชนของผู้ตอบ แบบสอบถามสามารถแก้ไขได้.....	106
10 การร่วมกิจกรรมการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาในชุมชน บทบาทที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา และความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย.....	107
11 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับ ด้านครอบครัวมีส่วนร่วม ในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม.....	108
12 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับ ด้านเพื่อนมีส่วนร่วม ในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม.....	109
13 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับด้านชุมชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม.....	110
14 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับ ด้านนักการเมืองมีส่วนร่วม ในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม.....	111

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
15	ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับ ด้านสถานศึกษามีส่วนร่วม ในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม..... 112
16	ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับ ด้านบุคลากรทางการศึกษา มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม..... 113
17	ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับ ด้านความรู้ความเข้าใจมีส่วนร่วม ในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม..... 114
18	ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับ ด้านสื่อมวลชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม..... 114
19	ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับ ของบุคคลที่มีส่วนร่วม ในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม..... 115
20	แสดงการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนเทศบาลตำบลวันยาว..... 118
21	แสดงลักษณะผู้ช่วยวิจัยการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม..... 121
22	แผนการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม..... 126
23	สรุปและติดตามผลการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย..... 132
24	การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม รอบที่ 1..... 134
25	การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม รอบที่ 2..... 137
26	การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม รอบที่ 3..... 142

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
27 ผลการประเมินประสิทธิภาพการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รอบที่ 1-3.....	147
28 การสังเคราะห์รูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม.....	153
29 คำอำนจจำแนกรายข้อ และค่าความเชื่อมั่นของแบบสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	199

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดเบื้องต้นในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา.....	8
2 แผนที่เทศบาลตำบลวันยาว.....	12
3 โครงสร้างการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนขลุ่ยระนาดวิทยาคม.....	20
4 การทดลองของฟาลอฟ.....	48
5 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมของบันดูลา.....	52
6 วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติตามแนวคิดของ เคมมิต และแทกการ์ด.....	56
7 วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ ชูเบอร์ต-สเกอริท.....	57
8 วงจรพลวัตการกระทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ตามแนวคิดของ สเตรนเกอร์.....	58
9 ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา นักวิจัย และชาวบ้านก่อนและหลังการวิจัย แบบมีส่วนร่วม.....	66
10 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	96